

PAVOL DINKA

LÁSKA K MOCI A MOC LÁSKY

Rozhovory • Črty a reportáže • Eseje a úvahy • Mediálne analýzy

Peter Colotka

Andrej Danko

Robert Fico

Michael Hauser

Marek Hrubec

Ladislav Lysák

Mojmír Mamojka

Vladimír Mečiar

Valerij Popov

Rudolf Schuster

Ivan Stadtrucker

Ilona Švihlíková

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

PAVOL DINKA

LÁSKA K MOCI A MOC LÁSKY

- Rozhovory • Črty a reportáže • Eseje a úvahy •
- Mediálne analýzy •

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Pavol Dinka, 2017

Cover design © Milan Senko

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: spolspis@stonline.sk, vsss@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

Vyšlo s podporou Literárneho fondu

Knihu finančne podporili: Schaeffler Skalica, Protherm Production,
Vailant Group Slovakia, s. r. o., a OZ KVARTETO

Pavol Dinka: Láska k moci a moc lásky

Zodpovedná redaktorka: Silvia Semaková

Obálka a grafická úprava: Milan Senko

Tlač: Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

Vydanie prvé

Vytlačené na Slovensku

Knihu si môžete objednať na: vsss@stonline.sk, www.vsss.sk

ISBN 978-80-8061-984-8

PAVOL DINKA

LÁSKA K MOCI A MOC LÁSKY

- Rozhovory • Črty a reportáže • Eseje a úvahy •
- Mediálne analýzy •

OBSAH

Predslov	9
Modrý motýľ	12
Rozhovory	30
O zákulisí politiky v minulom režime (Peter Colotka)	31
Národné a (verzus) univerzálne v dialektike dneška (Andrej Danko)	48
Láska k moci a moc lásky (Michael Hauser)	70
Príprava na spoločenskú zmenu: O kritickej teórii spoločnosti (Marek Hrubec)	98
Suverenita Slovenskej republiky – posvätný záväzok (Ladislav Lysák)	114
Do rozhodovacích procesov sa žiada viac profesionality a morálky (Mojmír Mamojka)	124
O veľkých osobnostiach ruskej literatúry (Valerij Georgijevič Popov).....	135
Umenie nesmie zostávať vo svete spektaklu (Ivan Stadtrucker)	142
Západná civilizácia postupne odchádza (Ilona Švihlíková)	158
Retrorozhovory	178
O domácej a zahraničnej politike, o amnestiách (Vladimír Mečiar)	181
Robert Fico chce strihať meter.....	197

Črty a reportáže 210

Inšpiratívna mozaika o zmysle života (Rudolf Schuster).....	211
Zažívanie slnka v človeku aj vo víne (Pavel Bunčák)	218
Osudy poslednej cárskej rodiny	225
Tri dni v Paríži (najlepšie knihy o viniči a víne na svete)	246
Výklad demokracie prebitý guľkami (strelba do robotníkov)	253

Eseje a úvahy 263

Na pomedzí posthumánnej budúcnosti	264
Veni, culturae spiritus!.....	270
Štúr a naša reč	273
Volebné divadlo	276
Tabuizované témy v USA.....	279
Zabráňme kultúrnej a jazykovej kolonizácii	286
Krepčenie okolo proruskej propagandy	292
Férovosť... ..	297
Premeňme kameň na žeravú lávu	301
Od lásky k nenávisti... od nenávisti k láske?!	306
Politická korektnosť... ..	310
Byť doma pánom... ..	314
Occamova britva... ..	317

Zajakávanie mediálnej mysle 324

„Konšpiračné“ teórie	325
Kritika „kritického“ rozumu	328
Čí chlieb ješ, toho pieseň... ..	332
Zajakávanie mediálnej mysle	337

O autorovi knihy 342

PREDSLOV

„V našej vzájomnej debata ste ma v pozitívnom zmysle natolko vyprovokovali, že som vyslovil isté myšlienky tak, ako som ich ešte nevyslovil a ani nikde neuverejnil,“ napísal mi Michael Hauser, známy český ľavicový filozof, keď mi vracal mailom autorizovaný rozhovor. Také slová potešia, presvedčia autora, že námaha, osobné zaujatie, hĺbkový ponor do problematiky neboli zbytočné. Ostatne, podobným spôsobom pripravujem všetky svoje publicistické a tvorivé materiály literatúry faktu – myslím si, že to nie je nič mimoriadne, skôr to pokladám za bežné, rovnako postupuje každý človek, ktorý má svoju prácu rád.

Rozhovor patrí v publicistike medzi najnáročnejšie žánre, treba sa naň dôkladne pripraviť, naštudovať si všetky zákutia života dopytovaného, spoznať detailnejšie výsledky jeho profesionálnej činnosti, umelecké, literárne či odborné diela – prostredníctvom nich sa pomyselne skamarátiť s osobnosťou, ktorú chceme osloviť. Následne sa osobne stretnúť a rozprávať sa vis-à-vis. Vonkoncom neuznávam zaužívanú dnešnú prax, ktorá sa zväčša orientuje na posielanie otázok interviewovanému so žiadosťou, aby na ne odpovedal. Materiál tým stráca na autenticke, bezprostrednosti, vnútornom napätí a kadencii, chýba mu nenásilná logická súvislosť – veď pridanou hodnotou ku kvalite je nepochybne preniknutie do štýlu reči a gest – tie niekedy viac prezradia ako sám jazyk. Usilujem sa predovšetkým pochopiť myslenie spoločubesedujúceho, preosiať jeho myšlienky cez seba, cez svoje vnútro a tak to predostrieť čitateľovi. Zbadal to povedzme i Ivan Stadtrucker (dnes už nebolý), keď mi pri autorizácii naznačil, že *„to síce povedal inak, ale myšlienkovito sme sa ocitli na presne rovnakej tónine“*.

Vstup do knihy je svojský, narušujem ním časovú i žánrovú následnosť, staviám ho zámerne do polohy akejsi uvertúry, ktorá má zaujať neobyčajne silným príbehom plným emócií, zvrátov i krušných chvíľ istej známej, veľmi známej slovenskej rodiny (zámerne v *Predslove* neprezdadím jej identitu). Vzápätí však príbeh plynule prechádza do stroho intelektuálskej roviny, nastoľovania zložitých a nejednoznačných tém, neraz konfliktných a kontro-

verzných, zarámcovaných do rozhovorov so spisovateľmi, filozofmi, politikmi, filmovými režisérmi a scenáristami.

Konflikt je soľou života a isto aj korením každej debaty. Cítiť ho v životnej dráme Petra Colotku, bývalého slovenského premiéra za minulého režimu, na trh s kožou prichádza aj Andrej Danko, súčasný predseda parlamentu, pri ktorom si môžeme porovnávať sľuby s jestvujúcou realitou; slovami provokujú a tnú do živého českí intelektuáli Michael Hauser („*Rob vždy opak tobo, čo robí väčšina. Ak sa väčšina blási k pravici, priblás sa k ľavici, ak väčšina umelcov tvorí rozličné neurčité artefakty, daj svojmu umeniu určitost, strobosť, jednoduchosť.*“), Marek Hrubec („*Nikto z nás by nemal mať slobodu zabíjať ľudí, kraďnúť, korumpovať, tunelovať; znamená to, že sloboda by mala mať určité hranice a podmienky existencie, garantujúce autoritu spravodlivosti spravodlivým zákonom.*“) a Ilona Švihlíková („*Katastrofálna degradácia vzdelávania v západných krajinách /okrem Japonska a Škandinávie/ vedie takmer k priemyselnej výrobe fachiidiotov. Tvorí obslužnú a poslušnú triedu, ktorá slúži elite bez tobo, aby o tom vedela a mylne sa sama za elitu pokladá.*“). Ivan Stadtrucker ostro polemizuje o filme, televízii a literatúre, Valerij Popov, známy petrohradský spisovateľ, s rozhorčením hovorí o prenasledovaní literátov za sovietskej éry, spomína smutný osud génia Zoščenka, Ladislav Lysák poukazuje na rezervy slovenskej ekonomiky.

Skrátka, konflikt za konfliktom.

Osobitnú kapitolu tvoria retrorozhovory s Vladimírom Mečiarom a Robertom Ficom, ktoré sme urobili s kolegom Jurajom Tevecom pre krajské denníky *Hlas ľudu* a *Smer* i pre bratislavský *Večerník* (v tom čase som bol riaditeľom firmy Mabex vydávajúcej spomínané periodiká) v turbulentných časoch roka 1999, keď sa rozhodovalo o ďalšom smerovaní našej krajiny. Rozhovorom s V. Mečiarom sme ako prví prelomili jeho polročné uzavreté mlčanie po septembrových parlamentných voľbách v roku 1998, rovnako sme sa ako prví novinári rozprávali s R. Ficom bezprostredne po novembrovom zaregistrovaní strany SMER na ministerstve vnútra. Práve v tom, nazdávam sa, spočíva výnimočnosť a historická hodnota oboch materiálov.

Odlahčenie, akési duchovné rozuzlenie a rozptylenie prinášajú črty a reportáže – hoci z niektorých vane istá pochmúrnosť – strieľanie do robotníkov na západnom Slovensku. Sviežo však zapôsobí spomienka na Pavla Bunčáka a jeho Skalický rubín či rozprávanie o Prezidentskej knižnici v Košiciach.

A hotovým detektívnym príbehom je pátranie po ruských korunovačných klenotoch a osudoch poslednej cárskej rodiny.

Po rozuzlení musí zákonite nasledovať esejistické zamyslenie nad tým, čo je „*zbnité v štáte dánskom*“ a ako sa pozviechať z neželaného marazmu. Možno by sa nám to podarilo, keby spoločnosť netrpela zajakávaním mediálnej mysle – chorobou, na ktorú sa, žiaľ, nenašiel ešte logopéd.

Pavol Dinka

Do izby vletel modrý motýľ, bola noc, nie, nebol to nočný motýľ, skôr veľký motýľ, taký, čo lieta cez deň. Sadol si na stôl, jemne mával krídlami, Zuzka ho chytila do rúk, strachom sa chvel, zdalo sa, že jej chce dačo naznačiť, dačo smutné, neodvratné. Zrazu rozopäl krídla a odletel von oknom...

MODRÝ MOTÝL

22. MÁJA 2008 (ŠTVRTOK)

Pre manželov Schusterovcov celkom obyčajný príjemný jarný deň, od rána sa tmolili v záhrade pri rodinnom dome, presádzali rododendrony (bol už najvyšší čas), tešili sa zo sytej zelene i z kvetov v plnom rozpuku. Mať vlastnú záhradku, starať sa o ňu, dať jej vlastnú pečat – to bol sen oboch od detstva. On chudobný chlapec z mantáckeho (označenie pre dávnych nemeckých prisťahovalcov) Nižného Medzeva (otec Alojz – lesný robotník, mamka – domáca mali v opatere ďalších šesť hladných krkov a majetku vari toľko, že by ho mucha na svojich krídlach uniesla), ona z oravskej dedinky Bobrov, z roľníckeho prostredia, kde povedané s básnikom, len skúpe grapy polí, hŕba kamenia. Nečudo, že keď dostali konča Košíc pozemok, nie najlepší, najvyhovujúcejší, bez dostatku slnka, pustili sa hneď do roboty: podľa opakovaného projektu si postavili dom a záhradu si uspôsobili podľa svojich predstáv, vytvorili si ju spoločnými silami, spoločne ju aj zveladovali...

„Irenka, ešte presadím dve posledné azálie a končíme,“ povedal Rudolf. „Ty si choď už odpočinúť, netráp si toľko chrbát.“ Cítil, že manželka nie je vo svojej koži, niečo ju určite omína. Natolko ju za štyridsaťsedem rokov manželstva poznal. Trocha pobledla, vyzerala unavená. A to bolo čo povedať! V živote veľa preskakala, vždy sa držala statočne.

„Len sa, Rudko, nestrachuj,“ odvetila, „mám ja ešte dosť síl, pomôžem ti.“ Nedala na seba nič znať, vedela, že sa manžel obáva o jej zdravie, občas ju totiž trápilo srdiečko. Určite by ho to vyľakalo, vystrašilo. Napokon, nebude to zrejme nič zlé, veď sama je zdravotná sestra, trocha ju bolí chrbát. A ktorého záhradkára nebolí?!

V kuchyni si dali ľahký obed, oddychovali, užívali obedňajšiu siestu, rozprávali sa o robote v záhrade („ešte bude treba trávu pokosiť, plot ostribať“), reč sa zvrtila na deti – syn Peter je na dovolenke v Egypte, dcéra Ingrid zase v Buenos Aires na kardiologickom kongrese.

„Taká som rada, že sa to Ingridke podarilo.“ Pani Irena podala manželovi šálku s kávou. Dcéra mala mať vôbec po prvý raz jednu z hlavných prednášok na medzinárodnom kongrese. „Nesmierne sa z toho tešila... aj ja... aj ja sama som z toho celá bez seba. Konečne sa jej splnil sen.“

„Ktovie, ako sa má,“ rozmyšľal nahlas Rudolf Schuster, „a ako dovolenku je Peter. Neskôr im zavoláme.“ Na deti bol pyšný, dcéra – lekárka, docentka, syn sa profesiou podal na otca – technik, inžinier, stavbár. Jablko, vlastne, jablká nepadli ďaleko od stromu.

Reč o ratolestiach, o ich úspechoch je zvyčajne náplastou, akýmsi utišujúcim prostriedkom na bolesť. Človek cíti za iných, myslí na iných, seba, svoje fyzično si akosi neuvedomuje či skôr nechce uvedomovať. Ale keď je toho veľa, strunka pukne a bolesť chtiac-nechtiac vytryskne.

„Rudko,“ povie v podvečer pani Irena manželovi, „chrbát ma začína čoraz viac bolieť. Možno by bolo dobré, keby si mi ho natrel nejakou masťou...“

„Lepšie bude, keď pôjdeme na pohotovosť,“ oponuje. Nechce nechať nič na náhodu.

„Nie, nič to nebude,“ bráni sa Irena Schusterová, „akiste som si ho pri robote presilila.“

„Irenka, mala by si ísť,“ nalieha Rudolf Schuster. Sám veľa zažil a skúsil – veď sám tak-tak smrťke utiekol z lopaty. „Istota je istota, nič netreba podceňovať.“

„Zbytočne sa plašíš,“ nedá sa nakriatnuť pani Irena, „slubujem však, že ak mi to do rána neprejde, určite pôjdeme.“

• • •

O Rudolfovi Schusterovi, exprezidentovi, literátovi, dramatikovi, kameramanovi, fotoreportérovi, cestovateľovi, politikovi, vzácné všestrannom, ľudsky prístupnom človeku sa toho toľko napísalo a povedalo, že ťažko vymyslieť niečo nové, zaujímavé. Navyše on sám je neobyčajne plodný tvorca, jeho bibliografia by pokryla niekoľko rukopisných strán: autorsky sa podpísal pod desiatky kníh, scenárov, fíčrov, filmov, výstav fotografií z rozličných kútov sveta – vo verejnosti zarezonovali najmä jeho cestopisné, s umeleckým nábojom ilustrované publikácie.

Dohodli sme sa, že ho navštívim v Košiciach, aspoň dva dni pobudnem, aby som videl, ako žije, ako sa mu darí, čo pripravuje, kam sa chystá v roku svojho životného jubilea – osemdesiatych narodenín. Bolo to začiatkom júna. Čakal ma na železničnej stanici so žvotiálnym úsmevom na tvári, v tmavšom obleku, bielej košeli s kravatou. Ukázal sa ako pravý džentlmen,

ktorý musí vždy a na každom kroku rešpektovať protokol, čtiť meno prezidentského postu.

Cestou autom bol vo svojom živle – pyšil sa „svojím“ mestom. Áno, je to aj jeho mesto, veď mu zasvätil kus života, kus tvrdej roboty vo funkcii podpredsedu mestského národného výboru a primátora. Bol som vždy zdravo puntičkársky, vraví, nie náhodou som zvolil pre prvú detektívnu knihu názov *Puntičkár*, dôsledne som sa pustil do riešenia problémov, najmä modernizačných a ekologických. Odmala vedel, že život nie je iba normálne dýchanie, ale aj zadúšanie, zatajovanie dychu, hlboké bolestivé vzdychy... zakaždým však veril v konečný radostný výdych. Bez optimizmu by to jednoducho nešlo.

„Obviňovali ma, že som zadlžil mesto,“ vysvetľuje. „Boli to kuvičie hlasy, krátkozrakosť slaboduchých. Ktovie, ako by dnes centrum vyzeralo?! Historické jadro, náš mestský skvost, našu pýchu nám nikto neukradne, ani si ho neodnesie domov. Navyše – ľudia by možno ešte dnes nemali novú kanalizáciu, plynovod, vodovod, telekomunikačné a elektrické káble. Vtedy pomohli štátne podniky, neverím, že by sa finančne náročných rekonštrukčných prác Hlavnej ulice ujal nejaký súkromník.“

Mal pravdu. Neodškriepiteľnú!

Rudolf Schuster hľadal v sebe niečo viac ako technickú dušu, neuspokojoval sa s jednorozmernosťou, usiloval sa o prepojenie materiálna s duchovnosťou, pátral po vnútorných impulzoch, inšpiráciách. A našiel ich v košickom richtárovi Johannesovi Bocatiovi zo začiatku 17. storočia. Aj on ustavične bojoval na dvoch frontoch – humánnom a prísne pragmatickom.

„Keď som sa po večeroch vracal domov, unavený a vyštavený ako citrón s plnou hlavou starostí, neraz som s Bocatiom aj zaspával,“ spomína s akousi nostalgiou v hlase. „Zamýšľal som sa nad tým, čo by on urobil v danej situácii, ako by sa zachoval.“

Bocatieve myšlienky a činy Schustera jednoducho priťahovali. Nečudo, že o ňom napísal dvojdielnu rozhlasovú hru a najnovšie aj divadelné dramatické dielo, ktoré zaradili do repertoára Štátneho divadla v Košiciach.

Minuli sme stred mesta. Zrazu spozornel. „Pozri, na ulicu oproti, aký je tam neporiadok. To by sa nemalo stávať!“

Keď on držal v rukách primátorské žezlo, takmer denne sa vydal autom po meste na kontrolu. Len čo zbadal dajaký problém, zaraz volal na úrad, tam je to, tam zas ono, chytró sem niekoho pošlite.

Zastali sme pred vilkou Schusterovcov, ani malou, ani veľkou, takou akurát pre dve skromné rodiny – dnes v nej býva ešte dcéra Ingrid. Naše prvé

kroky viedli do záhrady. Oáza sytej sviežej zelene, ešte nepoznačenej sálajúcim slnečným dychom. Popri plote sa tiahol pestrofarebný koberec rododendronov, magnólií a azálií utkaný doslova z vlákien prírody. Chýbala už iba paleta maliarskeho majstra. Nechýbal však sochársky majster, Košičan Arpád Račko prostredníctvom svojich bronzových sôch – *Hudby* (mladá dievčina hrá na píšťale) a *Poézie* (mladá dievčina s rozpustenými vlasmi, hrdo vystretou hrudou a zopnutými rukami). Dopĺňajú ich sochárske artefakty vytvorené samotným hostiteľom zo zvyškov vodného hámra – z bucharu „vy-modeloval“ *Motyľa*, z ostatných častí zase *Zásnubné prstene* a *Byvola*. Chodník lemujú štýlové stojaté lampy, v zadnej časti dominuje fontána a altánok s priestorom na sedenie („*v lete je tu fajn, stretáva sa tu rodina, prichádzajú priatelia*“), za ním drevená saunová stavba.

„Nebolo to lákavé miesto,“ zdôveruje sa Rudolf Schuster, „pôvodne tu stála fabrika, navôkol bolo veľa všelijakého odpadu. S Irenkou sme si však povedali, že sa uskromníme, nebudeme vymýšľať. Plán záhrady som si nakreslil sám, dôkladne sme si premysleli, čo a ako tu vysadíme.“

Museli odviezť hrbu zeminy, navoziť rašelinu, pomáhala celá rodina. Altánok a sauna je dielom brata – šikovného stolára.

„Bol to náš domov, schusterovský, stvorili sme ho vlastnými rukami,“ dodal. „Aj preto ho nosíme všetci v srdci.“

Vošli sme do domu, vystupovali sme úzkym schodiskom do obývačky: steny boli zo všetkých strán obsypané diplomami, fotografiami, vitrínkami s darmi – pamiatkami na návštevy a stretnutia s významnými svetovými osobnosťami – pápežom Jánom Pavlom II., americkými prezidentmi Georgeom Bushom a Billom Clintonom, francúzskym prezidentom Jacquesom Chiracom, chýrnym tenoristom Lucianom Pavarottim, švédskym kráľom, španielskym kráľom a mnohými ďalšími. Ťažko by sme všetkých zráтали! Obývačka priestranná, pritom elegantná a útulná, uprostred rakúsky empír – starožitný gauč s dvoma kreslami, servírovací stolík, nad nimi iskrivý krištáľový luster, pod oknom parádny ďalekohľad, steny zdobené obrazmi a soškami („*navrhol som kozub, nakreslil náčrty stolíkov v robu, väčšinu nábytku som dotváral podľa vlastných predstáv. O niečom podobnom som od malička sníval. Mamka chodievala k bobáčom Pöhlmovcom upratovať, zavše som za ňou zabehol, obdivoval nábytok, porcelán, ona zakaždým, daj pozor, nerozbi to, lebo sa nedoplatíme. Mami, vravel som jej, keď budem veľký, kúpim si ešte krajšie veci. Strašne sa tomu smiala.*“).

Hostiteľ zbadal, že upíeram zrak k zrkadlu, k striebornej soške.

„Dostal som ju od pápeža Jána Pavla II., vlastne dostala ju naša rodina,“ povedal s istou dávkou hrdosti v hlase. „Chcel som ju odovzdať do prezidentského paláca, ale on na to, nie, to je osobný dar za všetko, čo ste urobili pre cirkev.“

Posadili sme sa do kresiel. „Keď si už tu, musíme tvoj príchod dajako pokrstiť.“

Pokrstili sme. Preslávenou schusterovskou drienkovicou. Polooficiálny tón sa uvoľnil, diškurovali sme o všetkom možnom, skákali sme z témy na tému. Zrazu sa zamyslel a akoby mimochodom navrhol: „Pustím ti CD s jednou skladbou. Zložila ju, otextovala a aj sama interpretuje dcéra Ingrid. Volá sa *Modrý motýľ*. Som zvedavý, čo na to povieš.“

Počúvame Ingridin hlas v sprievode klavíra:

*Keď najdrahšia bytosť odchádza v dial,
ostáva zúfalosť, bezradnosť, žiaľ.
Rukami mávaš a brániť sa chceš,
dúfaš, že tento sen bude bneď preč.
Motýlik na pomoc zbora letí,
modrý je, neboj sa, vie, kto si ty.*

Pozriem na hostiteľa, na lícach sa mu zjavila rosa slz. Pieseň pokračuje ešte dvoma slohami a končí refrénom:

*Môj modrý motýľ, zjav sa mi,
nádej vnes mávnutím krídlami.
Môj modrý motýľ, vráť sa mi,
blankytne oblohu rozžiar mi.
Môj modrý motýľ, zamávaj,
pozdravy večnosti, ukáž raj.
Môj modrý motýľ, prileť k nám,
nebude nikdy viac nikto sám.*

„Pekné, veľmi pekné, emotívne,“ skonštatujem.

„Ingridka to zložila k šiestemu výročiu smrti Irenky, svojej mamičky,“ nasilu preglgne slzy a napochytre si pretrie oči vreckovkou...

23. MÁJA 2008 (PIATOK)

Pani Irenke do rána bolesti neprešli, ba naopak, ešte sa umocnili. Schusterovci sa rozhodli, nijaká pohotovosť, vyberú sa rovno do kardiocentra, domovského pracoviska Ingridky.

Lekári Irenu Schusterovú dôkladne prezreli, vyšetrili, nič nenašli.

Lenže asi o hodinu volá syn Peter z Egypta: „Ocko, nemocnica ta nemohla telefonicky zastihnúť, mamičke predsa len niečo objavili. Musíte sa vrátiť, treba urobiť koronarografiu.“

„Irenka,“ oslovil Rudolf manželku, „zatelefonujem dcére do Buenos Aires, že ideme do kardiocentra. Mala by to vedieť...“

„Nevolaj, Rudko, nevoľaj, uvidíš, že to nič nebude, načo robiť z blchy slo-na,“ upokojovala ho. „Práve sa pripravuje na prednášku, pokazíme jej radosť, zbytočne znervóznie.“

Auto trielilo naspäť do kardiocentra.

Koronarografia všetko dôkladne odhalila: na dvoch miestach sú zúžené cievy, treba tam implantovať stenty... jemnú sieťkovú kovovú výstuž.

Pani Irena prijala diagnózu statočne, bez náznakov zvýšeného vzrušenia, Rudolfom to však otriaslo, nevedel skryť obavy.

„To je dnes bežný zákrok,“ povedala s rozvahou, pokorne, ale zároveň aj rázne, ako sa na niekdajšiu zdravotnú sestru patrí. „Keď to ináč nejde, bude sa stentovať. A môžu začať aj hneď! Rudko, o dva-tri dni som doma.“ Usmiala sa a stisla mu ruku.

Bez váhania podpísala reverz.

Rudolf so srdcom až kdesi v hrdle sledoval v druhej miestnosti na obrazovke priebeh angioplastiky. Videl, ako balónikovým katétrom pomaly vsúvajú do cievy stent. Videl matne, neurčito, cez pochopiteľnú hmlovinu strachu. Mal pocit, že sa mu roztvára vlastná cieva. Stačil by chybný pohyb a... čo oddeľuje človeka od smrti, smrť od života? Kde je hranica? Konečne bolo po všetkom. S úľavou si vydýchol...

Pani Irenku odviezli na izbu, hneď sa poberal za ňou.

„Pán prezident,“ zháčil ho lekár, „manželka je unavená, musí odpočívať. Príďte v podvečer, o šiestej, už bude na tom lepšie.“

Tak sa aj stalo. Prišiel natešený, usmiaty, s humorom príslovečným pre jeho naturel a kyticou v rukách. Chcel manželku povzbudiť, dodať jej energiu. A ona, hneď ožila, oči jej žiarili.

V ich rozhovore bolo veľa lásky a optimizmu.

„Pán prezident,“ vstúpila do izby sestra, „mali by ste manželke povedať, aby ľavou nohou toľko nehybala... sonda jej krváca, mala by byť opatrnejšia.“

„Irenka, teraz budeš pravičiarka,“ žartoval, „hýb iba pravou, ustavične iba pravou.“ Spolu sa nahlas zasmiali – ona s námahou, ale predsa.

Odchádzal navidomoči s dobrou náladou. Akýže to balvan mu spadol zo srdca! Konečne sa bude môcť naplno venovať návšteve z Islandu. Zavedie ich k dobrému priateľovi, akademickému maliarovi Štefanovi Bubánovi. Bol to fajn nápad, Severania si pochvaľovali slovenskú pohostinnosť, príjemnú a srdečnú atmosféru. Lenže v Rudolfovej hlave sa začal mrviť červík pochybností, čo keby len... červík dobiedzal, znepokojoval. Šiesty zmysel mu navrával, že by mal zavolať do kardiocentra.

Aj tak urobil.

„Pán prezident, prepáčte, nemôžeme vám dať informáciu,“ ozval sa na druhej strane telefónu hlas zdravotnej sestry, „musíte sa obrátiť na pána primára, len on môže...“

• • •

„Pôjdeme sa pozrieť na moju knižnicu,“ navrhol Rudolf Schuster, „do budovy na konci záhrady. Kúsok sme pristavili, zvyšok sme prerobili z bývalých garáží. Tam je moje kráľovstvo.“

Rozľahlé priestory, police, na nich štósy kníh, publikácií, archívnych spisov a dokumentov. Svedectvo hostiteľovej tvorivej plodnosti, všetko jeho diela, výnimočnosť záberu, rôznorodosť umenia, rozmanitosť žánrov – takmer celý život vtesnaný do niekoľkých miestností.

Rudolf Schuster sa nikdy neuspokojoval s tým, čo sa naučil, videl, počul, chcel niečo viac, nestačili mu iba vonkajšie kontúry, kópie vecí, túžil preniknúť do podstaty, poznať súvislosti, vytvárať imaginárne predstavy, no také, čo súviseli s reálnym svetom a duchovným rozmerom človeka. Už od detstva si podvedome cibril svoje danosti, svoj talent, vytrysklo to z neho nespútane, ako detská hra, závan fantázie; nie náhodou si doma v drevárni zmajstroval divadelnú scénu s vymyslenými, ale aj skutočnými scénkami zo života medzevských rodín, nie náhodou si zostrojil kino, aby mohol kamarátom premietat aspoň útržky z cesty Benedikovcov (strýkov) a otca do Brazílie v roku 1927. Tejto vášni ostal verný až doteraz (*„v roku 1991 som absolvoval prvú expedíciu do vnútrozemia Brazílie, po návrate z cesty som premietol svojmu 92-ročnému otcovi dokumentárny film o našich zážitkoch, ten sa od dojatia rozplakal. Preto som sa rozhodol zriadiť v rodnom dome v Medzeve súkromné múzeum. Zozbieral som doma aj vo svete filmovacie kamery, projektory, fo-*

toaparáty – všetko výsledky môjho zberateľského úsilia, ale aj exponáty /dary/ od predstaviteľov mnohých štátov: Jobannesa Raua, Václava Havla, Alexandra Kwasniewského, Leonida Kučmu, Thomasa Klestila, monackého princa Alberta a ďalších. Doplnil som to o suveníry z brazílskych expedícií, o vzácne relikvie z detstva, dokonca aj o kompletný vodný bábom s uzavretým kolobom vody. V roku 2007 som rodinné múzeum /rodný dom/ s celou zbierkou odovzdal Slovenskému technickému múzeu v Košiciach. Dostalo názov Múzeum kinematografie rodiny Schusterovej.“)

Rudolf Schuster to nemal v živote jednoduché, a to už od školských lavíc.

„Mojím hendikepom bola odjakživa slovenčina,“ priznáva. „Ako každého Mantáka oddojčeného na materinskej mantáčtine skĺbenej z rozličných nemeckých nárečí. Vtedy sme nemali na výber – museli sme ísť do nemeckej základnej školy. Čože sme sa mohli so slovenskými chlapcami pasovať? Základy jazyka sa iba ťažko doháňajú.“

Po vojne sa Rudov prechod do štvrtej triedy slovenskej školy nemohol skončiť ináč ako katastrofou. Takmer celá trieda, okrem dvoch protekčných žiakov, dostala na konci roka vysvedčenie, v ktorom sa uvádzalo: Pre neznalosť vyučovacieho jazyka neklasifikovaný!

A pritom bol v nemeckej škole jednotaj vyznamenaný. Nedalo sa však nič robiť, onen hendikep, ako on vraví, sa s ním vliekol po dlhé roky.

„Ako si spomínaš na osudy svojej prvej knihy?“ spýtal som sa. „Vstup do literatúry býva zložitý, komplikovaný, človek utrži nejednu facku, nejeden kopanec.“

Bolo to o otcovej výprave do Brazílie, knihu odmietli vydať, vraj na také niečo ešte nedorástol; nejaký inžinierik z východoslovenských železniari si priveľa trúfa, nie sú tam mŕtvoly, nemá to dramatickosť. A on im na to, prosím vás, veď ide o obyčajný ľudský príbeh, zo života, budte radi, že to prežili. Britská expedícia sa tri roky predtým stratila v džungli, naši to zvládli, naši Mantáci, Medzevčania, išli trasou, akú dovtedy nikto neabsolvoval. Vydavateľa to však nezaujímalo, nebolo to preň atraktívne.

Vety akoby vystrihnuté z dnešných recenzných posudkov!

„Ktorá z tvojich kníh ti najväčšmi prirástla k srdcu?“ vyzvedal som ďalej.

„Všetky sú mi rovnako milé,“ odvetil, „ale vzhľadom na veľký ohlas nedá mi nezmieniť sa o knižke *Ultimátum*, ktorá vyšla v roku 1999.“

Rudolf Schuster v nej literárnou formou hodnotí historické pnutia od roku 1989. Veľmi plasticky, plnokrvne a pritom vecne – bezprostredne po udalostiach, in media res, bez barličky v podobe dlhšieho časového odstupu. Ak má byť niečo ozajstnou literatúrou faktu, nech ostanú fakty faktami, a nie

zahmlievania rednúciami spomienkami. Priatelia ho upozorňovali, Rudo, niektorí ľudia ťa môžu žalovať, dostaneš sa do ťažkostí. Nič také sa nestalo. Dielo si našlo cestu k čitateľom, v celoslovenskej literárnej súťaži získalo dokonca prvú cenu. Preložili ho do nemčiny, ruštiny, češtiny, čínštiny a bulharčiny. Jeden významný bulharský spisovateľ výstižne poznamenal, že autor knihy zakúsil dejinný krst ohňom, natoľko je presvedčivá a autentická, a odporúčal by ju ako povinnú literatúru študentom vo všetkých postkomunistických krajinách.

„Tak nejako to bolo aj s mojou ďalšou knihou *Návrat do veľkej politiky*,“ dodáva hostiteľ.

Už sám názov napovedá o jej obsahu. Nečudo, že vo verejnosti takisto zarezovala. Literárny vedec Peter Liba mal pravdu, keď napísal, že Schustero-rov osobný, verejný a umelecký život sa snúbi v jedno – vždy vychádza z reality a literárnym oblúkom sa do reality vracia.

Obe spomenuté knihy, a nielen ony, sú aj o humánnosti, človečine, férovosti, tolerancii. Ľudí nemožno hodnotiť podľa príslušnosti k politickým stranám, lež podľa charakteru, morálky, podľa toho, čo robili a robia pre ostatných. Jeho otec bol komunista, spravodlivý človek, matka sa starala o oltár v kostole – a pritom si výborne rozumeli, žili čestne, statočne vychovávali svoje deti, viedli ich úcte k práci, k ozajstným hodnotám. A dnes? Dnes sa obsah tradičných hodnôt akosi vyprázdňuje, vyprázdňuje sa toľko omieľaný pojem demokracie, politické strany si ju načisto prisvojili, pretvorili ju na zlaté teľa; jazyk demokracie, ako povedal britský historik Tony Judt, sa stráca – už nehovoríme o zabitých ľuďoch, ale o civilných stratách, už nehovoríme o prírode, ale o zelenej infraštruktúre atď. Udržať v ľuďoch pocit, že môže byť ešte horšie, je úlohou každej moci, patrí to k predpokladom vládnutia. Bez médií by to však šlo veľmi ťažko, zakaždým musia mať naporúdzi zásobu katastrof, apokalyptických vízií. „Nepamätníkom“ vmanipulujú do vedomia cudzie spomienky a budú toľko do nich hŕsť až budú časom sami dobrovoľne tvrdiť, že oni najlepšie vedia, ako to bolo, a nikto im nič nevyhovori! Už aj preto, že v „pojmológii“ filištínsky nahradili vedúcu úlohu strany delikátne zaobalenou neviditeľnou rukou trhu.

„Rudko, aké bude tvoje ďalšie slovo ľuďom súcim na slovo?“ poštekľil som ho frapantnou otázkou vychádzajúcou z našej predchádzajúcej filozofickej dišputy.

„Pripravujem komplexnú knihu spomienok s názvom *Schody návratov*,“ odvetil. „Hore sa vystupuje oveľa ľahšie ako sa schádza dole, návraty bývajú ťažké, zložité. Nie každý sa vie vrátiť so ctou.“

Rudolf Schuster sa o to vždy usiloval. Preňho to bola kardinálna otázka!

„A ešte niečo,“ poznamenal, „rád by som po sebe zanechal prezidentskú knižnicu, v ktorej budú všetky knihy, ktoré som ako prezident dostal, a prirodzene, aj všetky moje knihy.“

Vracali sme sa späť do vilky...

NOC Z 23. NA 24. MÁJA 2008 (Z PIATKA NA SOBOTU)

Telefonát so zdravotnou sestrou neveštil nič dobré.

Zavolať primára, ten mu chvatne referoval, áno, pani manželke prišlo náhle zle, práve leží na operačnom stole.

Zakrátko bol v nemocnici. K Irenke ho už nepustili. Posadil sa na chodbe, zaboril hlavu do dlaní a čakal. Po chvíli mu prišli povedať, že stav pani prezidentovej je veľmi vážny, praskla jej aorta. Robia, čo môžu, možno sa to dobre skončí. Operuje ju dcérin kamarát.

Musí sa spojiť s Ingridkou, musí jej to oznámiť. Preboha, takú strašnú zvesť. Tá však už o všetkom vedela. Medzitým totiž telefonovala s kolegami z nemocnice.

„Ocko,“ hovorila plačlivým hlasom, „mám zlú predtuchu, zlé tušenie. Prišiel k nám do izby veľký modrý motýľ... predstav si... uprostred noci, sadol si na stôl, akoby sa so mnou rozprával a naznačoval to najhoršie.“

„Bude to dobré,“ chlácholil ju, „aký motýľ, čo za motýľ, never tomu! Mamička má pri sebe najlepších lekárov, dokážu aj nemožné.“

Ostali v stálom spojení. O pol druhej v noci vyšiel jeden z lekárov, pán prezident je to zlé, veľmi zlé. Držte palce!

Nie, to sa už nezdržal, nemohol to tak nechať. Zavolať kardiochirurgovi Viliamovi Fischerovi do Bratislavy: „Vilko, s manželkou je veľmi zle... srdiečko vypovedá... práve ju operujú, príď, prosím ťa rýchlo do Košíc.“

Rozhodol sa, že objedná a zaplatí lietadlo, urobí všetko, aby sa primár Fischer dostal čo najrýchlejšie do Košíc. Všetko sa britkom konzultovalo a vybavovalo. Nastal zápas o čas. Lenže čo – kým zoženú pilota, pripravia lietadlo, potrvá to celú večnosť. Lepšie bude, aspoň tak mu poradili, poslať auto s policajným sprievodom. Tak aj urobil...

„Ocko,“ nariekala do telefónu Ingrid, „prasknutá aorta... to je koniec, mamička zomiera... tu už nič nepomôže... modrý motýľ to vedel, cítil to z druhej polovice zemegule.“

Viliam Fischer bol už určite v aute. Vytukal si jeho číslo: „Vilko, kde ste? Poponáhľajte sa!“

„Rudko, sme na ceste, ale práve som dotelefonoval s kardiocentrom,“ slová sa mu zadúšali v hrdle, „aorta je naširoko prasknutá, ani ja už nič nezmôžem. Vrátime sa naspäť.“

„To je koniec,“ nariekala Ingrid, „čo si bez mamičky počneme? Ani sa mi nechce vrátiť naspäť.“

„Bude to ťažké,“ nasilu potláčal vzlyky. Len čo to dopovedal, plač znútra sa vyplavil na povrch – do očí. Prúd slz už nezadržal...

• • •

Hostiteľ ma zaviedol do svojej pracovne: na masívnom stole kôpky spisov, pozvánky (jedna z nich od Michaila Gorbačova), písacie potreby, všakové nákresy a poznámky; tu sa rodili a rodia literárne diela, scenáre, plány ciest na odlahlé miesta našej zemegule, vybavuje korešpondencia so svetovými politikmi a štátnikmi. Umelecká dielňa s umeleckým interiérom – za chrbtom stoličky, obrazy krajínok a portrétov, oproti na stene monumentálny obraz Košíc.

„Každý obraz má svoj príbeh,“ reaguje na môj zvedavý pohľad. „Viem o ňom porozprávať, rozpovedať históriu, nezavesil by som si na stenu nič také, čomu by som nerozumel.“

Do tajov výtvarného umenia ho zasväcovali Július Jakoby, Ladislav Čermický, Jozef Fabini a najmä Ernest Zmeták. Predovšetkým Zmeták ho vodil do galérií, ateliérov, k zberateľom a zakaždým mu opakoval, vo výtvarnom diele vidíš dušu tvorcu ako na tácke, vystupuje z neho, prihovára sa ti, môžeš k nej pristúpiť, dotknúť sa jej, ohmatať ju. Prídeš na druhý deň, nájdeš niečo nové, čo si dovtedy nezbadal, čo si si neuvedomil. Každý ďalší pohľad je hľadanie a objavovanie, ponáranie sa do skrytých hĺbok a keď sa vynoríš, vždy držiš v ruke iný kamienok...

Prešli sme znovu do obývačky. Posadili sme sa do kresiel, hostiteľ nalial do štamperlíkov – z inej fľaše. „Aby si si nemyslel, že Schuster ponúka iba drienkovicu. Pre zmenu si dáme marhuľovicu, našu mantácku, z Medzeva.“

Nestihli sme si ani štrngnúť, vo dverách sa objavila Ingrid Schusterová, štíhla usmiata dáma, lekárka, docentka, pripravujúca sa na profesúru.

„Prišla si v najlepšom, Inka,“ privítal dcéru, „pred chvíľou sme počúvali tvoju pieseň. Porozprávaš nám, ako to bolo s modrým motýlom v Buenos Aires?“

Je to smutný, priveľmi smutný príbeh, nerada sa k nemu vracia, rana stále bolí. Boli s kamarátkou Zuzkou, kolegyňou, v onú noc na hotelovej izbe (mamička ešte pred cestou Zuzke vravela, choď s Inkou, ste dlhoročné priateľky, rozumiete si, aspoň jej nebude smutno), medzitým sa telefonicky od kolegov z kardiocentra dozvedela, že s mamičkou je zle. Sedela schúlená, plná strachu a obáv, na posteli, Zuzka jej ustavične prstom na niečo ukazovala, pozri tamto, nevidíš?! Pred očami sa jej zjavilo niečo modré, trepotavé, že by vidina? Mamička obľubovala modrú, je to sen, fatamorgána? Svet navôkol nevnímala, matný, zastretý obraz sa čochvíľa vynoril, čochvíľa stratil. Až po chvíli si začala uvedomovať realitu: do izby vletel modrý motýľ, bola noc, nie, nebol to nočný motýľ, skôr veľký motýľ, taký, čo lieta cez deň. Sadol si na stôl, jemne mával krídlami, Zuzka ho chytila do rúk, strachom sa chvel, zdalo sa, že jej chce dačo naznačiť, dačo smutné, neodvratné. Zrazu rozopál krídla a odletel von oknom...

Ingrid vyrozprávala príbeh s hlbokou emóciou, bolo to vidieť na očiach, na tvári, bolo to cítiť z priduseného hlasu.

„Otec tejto symbolike neverí,“ dodala, „neverí v motýlie posolstvo smrti. Myslím si, že to nebola náhoda, nemohla to byť náhoda.“

„Inka, symbolika áno, nie však reálny fakt,“ kontroval otec dcére, „nechajme to, aj tak nám to mamičku nevráti.“ Postavil sa a odišiel na chodbu. Po chvíli bol späť s priesvitnou škatulkou a v nej modrý motýľ. „Priviezli sme si ho z Brazílie... na pamiatku.“

Od mamičkinej smrti ju modrý motýľ prenasledoval, ustavične ho mala pred očami, mával krídlami, akoby jej chcel niečo dopovedať, vnuknúť, akoby ju chcel inšpirovať k dajakému činu. Nešlo jej to do hlavy, nevedela, ako zahnať bolestivé spomienky, ako prehlušiť jeho dotieravosť. Až raz sa prichytila pri myšlienke, že svoje pocity musí vložiť do tónov, do piesne. A potom šlo všetko ako po masle. Zakrátko bola na svete melódia aj text. Hudba je najdokonalejším zhmotnením emócií, splýva v nej svet v nás a vôkol nás, odlúpne utrpenie, nanesie hojivú masť. Po tvorbe nasleduje výdych, akési uvoľnenie.

„Osud to zariadil tak, že pieseň sa zrodila k šiestemu výročiu mamičkinho úmrtia,“ vo vete bolo cítiť hlboké zadostučinenie. Môže byť vari väčší a dôstojnejší hold na pamiatku blízkeho človeka? „Chcela som, aby to otec naspieval (má za sebou CD so slovenskými evergrínmi), tentoraz však povedal, nie Inka, sú to tvoje pocity, je to tvoje spojenie s mamou.“

„A mal som pravdu,“ prisvedčil bez váhania. „Máš na to, Inka, nepotrebuješ sa otcovou perinou prikryvať. Slovenčina ti ide výborne, môžeš skladať, písať.“

Ak mal na mysli knihu *Mama, neplač, otec ešte žije*, v ktorej priblížila víťazný zápas svojho otca – prezidenta so smrťou, nepochybne sa nemýlil. Napokon, knihu veľmi dobre prijali aj Rakúšania.

Hostiteľ odniesol modrého motýľa naspäť do vitríny. Motýle... tie ho vlastne sprevádzajú od detstva. Naháňal sa za nimi po lúkach, briežkoch, po Šúgovskej doline, chytali ich s kamarátmi do sieťky, hádali sa, kto má krajšieho, pestrejšieho. Iní mali rozprávky o kráľoch, princoch, princeznách, drakoch, jeho rozprávkou bola príroda, jazierka, vodné hámre, otcovo rozprávanie o dobrodružnej ceste do Brazílie. Koľkože len pestiev zažil v mlyne, pri chytaní žiab, zbieraní dreva. To by bolo na samostatné príbehy (možno aj uzrú svetlo sveta – pozn. autora). Hrávali sa na vojakov, Indiánov, kopali do futbalovej lopty (športu sa venoval celý život). Z prirodzenej vôle kamarátov bol vždy veliteľom, náčelníkom, kapitánom. Niečo vnútri ho poháňalo, hnalo dopredu ako voda vodné koleso hámru po spustení stavidiel.

„Manželka ma neraz upozorňovala,“ zaspomínal, „Rudko, ponocuješ, prepínaš sily, zdravie ti nevydrží. Zdravotná sestra sa nezaprela. Pohládil som ju po ruke a vravím, Irenka, ja musím byť vždy áčko, nikdy nechcem hrať za bėčko.“

A tak aj veru bolo! Na prvý deň vo Východoslovenských železniariach nikdy nezabudne. Stavebný inžinier, po roku pôsobenia v bratislavskej SAV-ke, si príde na stavbu v obleku, povodia ho po stavenisku, koprcajú o blato a kaluže. Zaraz pochopil, koľko bije. Také niečo sa mu stalo posledný raz! Nebol by to Rudo Schuster, keby sa s tým uspokojil. Študoval technológiu výroby, učil sa, spoznával detaily. A bol v tom dobrý! Skončil ako vedúci sekretariátu riaditeľa fabriky. Odtiaľ už bol len krôčik na košický magistrát, krajský národný výbor... neskôr to dotiahol až na funkciu predsedu SNR, veľvyslanca v Kanade a naostatok na najvyšší štátny post.

„A čo teraz, Rudko?“ spýtal som sa. „Kde lieta tvoj modrý motýľ?“

„Natrvalo sa usadil u nás v rodine, medzi deťmi a vnúčencami,“ odvetil, „ale aj tak mu nedám pokoj. V auguste chystáme výpravu štvrtej generácie rodiny Schusterovcov do Brazílie. Prišla totiž za mnou vnučka, mala dvadsiate narodeniny, a vraví, dedo, namiesto darčeka by som sa chcela vydať po stopách prastarého otca, starého otca a otca k Indiánom do Brazílie. Tak som jej to prisľúbil.“

(Cesta sa medzitým úspešne uskutočnila.)

„Precestoval si s kamerou a fotoaparátom takmer celý svet. Trúfneš si ešte na ďalšiu cestu?“ spýtal som sa hostiteľa.

„Rád by som sa pozrel ešte na Špicbergy,“ povedal so širokým úsmevom

na tvári. „Modrý motýľ však ostane vo vitríne. A Inku požiadam, aby zložila nejakú veselšiu pesničku.“

Ingrid chytila otca okolo pliec a nežne sa k nemu pritúlila.

24. MÁJA 2008 (SOBOTA NADRÁNOM)

Primár otvoril dvere operačky, pomalým krokom podišiel k Rudolfovi Schusterovi: „Pán prezident, robili sme, čo sme mohli. Pani Irenka zomrela, srdiečko a aorta to nevydržali. Úprimnú sústrasť. Môžeme vám nejakú pomôcť?“

„Ďakujem... ďakujem,“ zmohol sa na dve slová.

Bol to úder, tvrdý úder, vedel, že niet pomoci, ale predsa... keď to príde, strašne to bolí, telo zmeravie, ústa nedokážu rozprávať, ruky aj nohy oťažejú, oči zastrie hmla, duša sa zmieta v žiali a úzkosti.

V mobile počul synov roztrasený hlas: „Ocko, to sa nemalo stať... chůda mamička, bol to ten najlepší človek na svete... každému podávala srdce na dlani, až jej puklo... vnúčatá ju milovali... ocko, musíš sa teraz držať, hneď ráno začnem vybavovať formality, aby sme boli čo najskôr doma.“

Peter bol dobrý chlapec, dobrý syn, rodičov si nesmierne vážil, mal o nich strach, zakaždým, keď niekam odchádzal, nezabudol dodať: dávajte si na seba pozor, nieže sa vám niečo prihodí; nezabudol na meniny, narodeniny, nezabudol na Deň matiek, ani na Deň otcov, buď prišiel osobne, keď sa nedalo, aspoň zatelefonoval, pamätá si aj na ostatné blahoželanie... ocko, ďakujem ti za všetko, ži nám ešte dlhé roky.

Inku počul plakať v druhom telefóne. „Ocko, čo bude s nami, ako to zvládneme?“

„Zvládneme,“ posmeľoval ju, „len chytro nasadni na lietadlo a príď.“

Rudolfa Schustera čakali smutné a neľahké chvíle. Chvíle, ktoré mu budú ako ozvena pripomínať, že stratil drahú bytosť.

Na obed priniesli médiá agentúrnu správu:

V skorých ranných hodinách vo veku 70 rokov po akútnej srdcovej príhode náhle zomrela Irena Schusterová, rodená Trojáková, manželka bývalého slovenského prezidenta Rudolfa Schustera. V rokoch 1999 až 2004 bola prvou dámou Slovenska. Patrila medzi tie prvé dámy, ktoré sa držali skôr v ústra-

ní... Viac ako tridsať rokov pôsobila ako zdravotná sestra v košickej Detskej nemocnici. Medzi jej záľuby patrila turistika, knihy a pestovanie kvetín...

... a my dodajme, že kvetín vo vlastnej záhrade.

• • •

Ingrid sa rozlúčila a odišla za svojimi povinnosťami. V obývacej izbe sme ostali sami dvaja.

„Už mi aj vyschlo v hrdle,“ povedal hostiteľ. „Čo keby sme pre zmenu ochutnali malinovicu.“ Nalial do kalíškov. „Prípitok je teraz na tebe.“

„Na modrého motýľa, ktorý bude prinášať iba samé dobré zvesti!“ vyriekol som prvú myšlienku, čo mi zišla na um. A myslím, že do atmosféry celkom pasovala.

Aj prezident je človek, má svoje bolesti, trápenia, v prípade Rudolfa Schustera aj citlivú dušu, ktorá v čase vnútorného smútku trpí rovnako, možno väčšími ako iné citlivé duše.

„Pri manželkinej smrti som prežíval najťažšie chvíle svojho života,“ vyznal sa. „Nebol som na to jednoducho pripravený, prišlo to ako blesk z jasného neba. Jeden deň spolu presádzame rododendrony, na druhý deň sa všetka radosť, pohoda zrúti ako domček z karát. A navyše som bol sám, nebola tu dcéra, nebol tu syn...“

Je to ako zemetrasenie či tajfún v duši – víchor času odnáša všetko do nenávratna, ostáva iba pusto, haldy emočných zrúcanín. Nevedel to pochopiť, nechcel to pochopiť, mozog túto informáciu neprijímal. Ako sa to vôbec môže stať? Kde je božská spravodlivosť? A pritom to bola najlepšia žena na svete, skvelá chápací manželka, jeho druhá duša, hnací motor, jeho druhé ja, výborná matka, babka, obľúbená kolegyňa.

„Vyžarovala z nej prirodzená inteligencia,“ dodáva, „vedela reprezentovať, vystupovať; skromnosť, nadmerná skromnosť jej nedovolila nasilu sa vystrkovať na verejnosti. V prezidentských voľbách mi nefandila, bola by radšej, keby vyhral Mečiar, nechcelo sa jej ísť do Bratislavy, bála sa úlohy prvej dámy.“

Vrávi sa, že čas všetko zahojí. Čiastočne áno, úplne sotva. V prípade Rudolfa Schustera o tom nepochybujem. Zistil som to vo chvíli, keď mi pustil nahrávku *Modrý motýľ*...

Na rozlúčku sme si dali ešte po štamperlíku. „Zajtra nás čaká náročný program v Medzeve. Toto je na ‚poprávku‘ a na výdrž,“ poznamenal spoločne žartom, spoločne vážne.

Od Schusterovcov som odchádzal vo večerných hodinách. Do Košíc som neprišiel za prezidentom, prišiel som za človekom Rudolfom Schusterom. Človeka som aj stretol. Nečudo, že mi cestou do hotela zuneli slová z *Modrého motýľa*:

*Keď láskavý človek zrazu je preč,
tma, dusno vládne, ty strácaš reč.
Úľavu tak zúfalo cítiť chceš,
bežať už nemôžeš, len ticho lež.
Motýľ v tej dusnote na zem padá,
beznádej nepozná, krídlom máva.*

(Z návštevy u Rudolfa Schustera 3. júna 2014)

U Schusterovcov v zábrade

V obývačke. Otec s dcérou

Modrý motýl

Irena Schusterová

ROZHOVORY

*„Tajomstvom ozajstnej politickej moci je láska alebo ešte inak: láska je moc
a moc je láska.“*

Michael Hauser, významný český filozof

Peter Colotka (politika)

Andrej Danko (politika)

Michael Hauser (umenie a filozofia)

Marek Hrubec (politická filozofia)

Ladislav Lysák (ekonomika)

Mojmír Mamojka (školsťvo a právo)

Valerij Georgijevič Popov (ruská literatúra)

Ivan Stadtrucker (film, televízia a literatúra)

Ilona Švihlíková (geopolitika a medzinárodné vzťahy)

PETER COLOTKA

Prof. JUDr. Peter Colotka, CSc., sa narodil 10. januára 1925 v Sedliackej Dubovej v okrese Dolný Kubín. Po skončení štúdia pôsobil na Právnickej fakulte Univerzity Komenského. Najprv ako asistent, neskôr ako vedecký aspirant, od roku 1956 docent a od roku 1964 profesor občianskeho a rodinného práva. V rokoch 1956 – 1957 bol prodekanom fakulty, v rokoch 1957 – 1958 dekanom a v rokoch 1958 – 1961 prorektorom UK. V roku 1962 ho vymenovali za člena Medzinárodného súdneho dvora v Haagu, kde zotrval až do roku 1970. V rokoch 1963 – 1969 pôsobil ako povereník SNR pre spravodlivosť a člen tzv. Barnabitskej komisie, v rokoch 1968 – 1988 vo funkcii podpredsedu vlády ČSSR, v roku 1969 sa na štyri mesiace stal predsedom Federálneho zhromaždenia ČSSR a následne predsedom vlády SSR. Na čele slovenskej vlády zotrval neuveriteľných 19 rokov, 5 mesiacov, 1 týždeň a 1 deň! Keďže v druhej polovici osemdesiatych rokov narazil na bariéru závažných okolností, rozhodol sa v októbri 1988 rezignovať na post slovenského premiéra. Súčasne abdikoval i z funkcií v ÚV KSČ, ÚV KSS a vo federálnej vláde. Od januára 1989 ešte rok reprezentoval ČSSR ako veľvyslanec vo Francúzsku. Tu ho zastihol aj pád režimu v novembri 1989. V januári 1990 skončil svoju misiu. Žije v Bratislave.

O ZÁKULISÍ POLITIKY V MINULOM REŽIME

• *Pán profesor, vaša profesionálna dráha sa začala na Právnickej fakulte UK v Bratislave. Je známe, že ako pedagóg ste boli u študentov neobyčajne obľúbený najmä pre vašu erudíciu a citlivý prístup k poslucháčom školy. Ako si spomínate na tie časy?*

Po skončení vysokoškolského štúdia som začal pôsobiť ako asistent na katedre občianskeho a rodinného práva. Priznám sa, že na rozdiel od viacerých ročníkových kolegov, ktorí o pedagogickej profesii doslova snívali, ja som taký zámer nemal. Toto povolanie sa mi zdalo akési „sedavé“, nesúzvučné s mojou letorou, túžil som pôsobiť vo víre života. Najpríhodnejšia mi prichodila „novinárčina“. Prezradil som to aj svojmu profesorovi Štefanovi Lubymu; po štátnicovej skúške sa ma totiž raz opýtal, či by som sa nechcel stať jeho asistentom. Zo slušnosti som odvetil, že o sympatickom návrhu považujem. Len čo som zatvoril dvere profesorovej pracovne, potichu som si povedal: „... *tak to teda nikdy!*“ Napokon som predsa len ostal fakulte verný...

• *Študentom sa nič lepšie nemohlo stať...*

Nadalej som sa usiloval ostať jedným z nich. Za katedrou som zdôrazňoval, že pokračujem vlastne v štúdiu a matériu chcem prednášať zrozumiteľným spôsobom, aby mohli pri skúškach uspieť. S úsmevom som poznával, že na rozdiel od nich som za svoje ďalšie vzdelávanie aj platený. Oporu vo mne našli i počas študentských rebélií na začiatku roka 1956, v tzv. Pyžamovej revolúcii. Pod vplyvom výsledkov XX. zjazdu KSSZ poukazovali na negatívne javy fungovania socializmu i v našich podmienkach, nepáčili sa im praktiky vtedajšieho politického vedenia – neriešili sa citlivé otázky vysokoškolákov, dokonca sa rátalo so zrušením vojenskej prípravy na vysokých školách. Proti študentským nepokojom prišli tvrdé mocenské zásahy, iniciátorov vylučovali zo škôl, trestali aj inými spôsobmi. Viacerým mladým pedagógom sa to nepáčilo, vystupovali na ich obranu. Ja osobne som študentom radil, ako majú vypovedať pred disciplinárnymi komisiami, a zároveň som sa usiloval, v rámci svojich možností, vplývať na členov komisií, aby neposudzovali vysokoškolákov prísnyimi očami.

• *A výsledok, pán profesor?*

Za všetko hovoria fakty: na našej fakulte okrem jedného študenta (Antona Blahu), ktorý mohol po roku, keď som sa stal dekanom, v štúdiu pokračovať.

čovať, neprišlo k vylučovaniu zo školy, komisia udelila len viacero ústnych pokarhaní.

Z DIPLOMATA A MEDZINÁRODNÉHO SUDCU POVERENÍK

• *Vďaka vašim vedomostiam a odborným skúsenostiam vás v roku 1962 vymenovali za člena Medzinárodného súdneho dvora v Haagu. Čo to pre vás znamenalo?*

Predovšetkým ďalej sa odborne vzdelávať a zdokonaľovať vo francúzštine. Odišiel som na študijný pobyt do Francúzska, a to v čase (október 1962), keď v Paríži vládla napätá politická atmosféra v súvislosti s oslobodením Alžírsku spod koloniálnej nadvlády a aj v spojitosti s Karibskou krízou, ktorá mohla vyústiť do jadrovej katastrofy. Najprv som navštevoval Jazykový inštitút v Grenobli, neskôr parížsku Sorbonnu. V zaujatí príprav na svoju misiu som odrazu prostredníctvom nášho veľvyslanectva dostal telegram, v ktorom ma predseda SNR Jozef Lenárt vyzval na okamžitý návrat domov...

• *Čo vám v tej chvíli napadlo?*

Netajím, prekvapilo ma to. Naši diplomati sa nazdávali, že v tom bude nejaké nedefinované podozrenie. Dokonca niektorí za tým hľadali paralelu so smutne známym odvolaním Vladimíra Clementisa z USA. Do vlasti som sa vrátil prvým spojom – a to i na počudovanie mojej manželky, ktorá o ničom nevedela.

• *Zrejme ste boli ako na ihlách...*

Máte pravdu. Na druhý deň som šiel s malou dušičkou za Jozefom Lenártom, z ničoho nič mi oznámil, že ma navrhujú na funkciu povereníka SNR pre spravodlivosť. Bola to výzva, ale aj zodpovednosť. Najprv som sa zdráhal, milšia mi bola pozícia v Haagu. Priateľsky na mňa naliehal aj novozvolený prvý tajomník ÚV KSS Alexander Dubček – ten mi prezradil, že do mňa vkladajú veľkú nádej pri prekonávaní nezákonností, ku ktorým došlo v Česko-Slovensku v období kultu osobnosti, a aj pri zabezpečovaní rehabilitácií nespravodlivo odsúdených. Napokon som súhlasil a po mojom nástupe do funkcie ma vzápätí menovali za člena Barnabitskej komisie, ktorá mala preskúmať dôvody ideologickej a súdnej perzekúcie tzv. slovenských buržoáznych nacionalistov v päťdesiatych rokoch.

ČLEN BARNABITSKEJ KOMISIE

• Ponorili ste sa teda do štúdia archívnych dokumentov uložených v bývalom kláštore barnabítiek. Čo ste sa z nich dozvedeli?

Pre mňa hrozné veci – súdne procesy boli umelo vykonštruované, niesli sa v duchu mocenskej odplaty za presadzovanie vyšších kompetencií slovenských orgánov. Smutnú úlohu pri tom zohrali Viliam Široký, Karol Bacílek, Pavol David, Václav Kopecký, ale aj Antonín Novotný a ďalší. Po analýze spisov väčšina členov komisie dospela k rozhodnutiu, že neprávom a nespravodlivo odsúdených treba v plnom rozsahu rehabilitovať, vrátiť im občiansku česť a primerane zaradiť do verejného života. A vinníkov, prirodzene, potrestať! Následné zasadnutie ÚV KSČ tieto závery odobrilo, pravda, nie do všetkých dôsledkov.

• Aké sa vás zmocňovali pocity pri študovaní dokumentov z týchto monsterprocesov?

Lútosť a rozhorčenie nad tým, s akou nehoráznosťou a surovosťou potupili nevinných ľudí. Nevedel som sa zmieriť s tým, ako kruto zaobchádzali pri výsluchoch s mojím obľúbeným básnikom Lacom Novomeským i ďalšími, obdivoval som Gustáva Husáka, ktorý ako jediný odolával zločinným metódam vyšetrovateľov a zostal verný svojmu presvedčeniu. Tým, že sa nedal zlomiť, pomohol aj ostatným obžalovaným.

• Ako reagovali na závery komisie vaši nadriadení v Prabe? Na tie časy to boli odvážne rozhodnutia...

Veľmi skepticky, až odmietavo. Zakrátko som to pocítil v podobe predvolania (spolu s Jánom Azudom zo SAV) na „raport“ k prvému tajomníkovi ÚV KSČ Antonínovi Novotnému pre moju účasť na konferencii právnikov v Smoleniciach.

• Ak sa dobre pamätám, český historik Karel Kaplan niečo také spomína v knihe o Antonínovi Novotnom...

Pamäť vás neklame. Presnejšie, na pokyn Antonína Novotného mala Krajská správa ŠtB podrobne spracovať môj životopis a aj životopis veliteľa Východného vojenského okruhu Samuela Kodaja. Čestne však musím uviesť, že Antonín Novotný po objasnení mojich dôvodov súvisiacich s účasťou na konferencii v Smoleniciach zaujal seriózne stanovisko, priznal, že ho zle